

ילקוט

מורשת

כתבי-עת לתיעוד ועיון

ילקוט מורשת

שנה
ב

חוברת
ב

ניסן
תשכ"ד

אפריל — 1964

הצעת תכנית ל"נבעת-מורשת": גי' בום, תי- קיסילוב

ש"ס ח"א

הלקחים פזזשזז

כתב-עת לתעוד ועיון

שנה ב' חוברת ב'

אייר תשכ"ד

מאי 1964

המערכת :

מרדכי אמיתי
(ערך והביא לדפוס)

יהודה באואר

ישראל גוטמן

שלום חולבסקי
(מזכיר המערכת)

אבא קובנר

אין להעתיק או לתרגם דברים שמתפרסמים בכתב-העת
בשלמותם או בחלקם ללא נטילת רשות מן המערכת.

יוצא לאור ע"י מורשת

בית עדות ע"ש מרדכי אנילביץ'

וספריית פועלים

המערכת : תל-אביב, רחוב איתמר-בן-אבי 4, טלפ. 224141
המנהלה : ספריית-פועלים, ת"א, רחוב אלנבי 73, טלפ. 644398
נדפס בישראל ב,,הדפוס החדש" בע"מ

כנה ומי בחוברת

★ **20 שנה** מלאו להוצאתו להורג על ידי הנאצים של עמנואל רינגלבלום, היסטוריון הגיטו. תיאור ימיו האחרונים בצד הארי נמצא בעזבונו של בתי ברמן ז"ל המתפרסם בחוברת זו. פרופ' רפאל מאהר, ידידו הקרוב של רינגלבלום, סוקר את תולדות חייו ומפרסם כאן לראשונה ציור אגרות, העוסקות בעיקר בפרשת זבונשין.

★ **זבונשין**, עיירה על ידי הגבול הפולני-גרמני נתפרסמה לפני 25 שנה, באורח טרגי ביותר, כעין רעם ראשון המבשר את השואה שלא איחרה לבוא. ביום בהיר אחד אספה הממשלה הנאצית אלפי יהודים אזרחי פולין שחיו בתחומיה, וגירשה אותם לעבר הגבול הפולני. ממשלת פולין סירבה לקבלם כדי להוות לחץ על זעת הקהל העולמית. הם התרכזו בזבונשין ונשארו כלואים כאן למעלה מחצי-שנה. בראש פעולת העזרה לאומללים עמד רינגלבלום. על כך הוא מספר, נוסף על מכתביו הנ"ל, גם במכתב לארנון פישמן-תמיר. סיפור אחר מפרשת זבונשין הוא סיפורה של קבוצת נוער אחת, שנכתב ע"י דן גלברט (כעת חבר אלונים).

★ **משה מתולדות המחותרת היהודית בהונגריה**, מפעל הבריחה לרומניה, וביחוד מפעל תעודות החסות המזויפות שהצילו אלפי יהודים מכליון, מסופרת על ידי אחד מפעיליה לשעבר, רפי בנשלום.

★ **י. אריאלי מספר** אפיזודה מתולדות המחותרת הצרפתית, דמותו של לוחם יהודי.

★ החלק התיעודי

מוקדש ברובו לפעולות הפארטיזנים היהודים באיזור וילנה-ביאליסטוק.

★ **דו"ח על פעולות הועד האנטיפאשיסטי בביאליסטוק** נכתב על ידי לוחמות המחותרת היהודית בעיר וסביבתה. כאן הוא מתפרסם לראשונה, מלווה הארות והערות מאת חייקה גרוסמן, אחת מפעילות המחותרת הזאת. (תרגם מרוסית ש. מנסקי)

★ **כן מתפרסם יומן קרבי** של הפארטיזנקה היהודית באיזור וילנה, מלווה הערות של מ. נריה (תרגם אהרון ברעם).

★ **מדריך פארטיזני** שתורגם מפינית לרוסית, הופץ בצבא הסובייטי בשנות מלחמת רוסיה-פינלנד, בחינת "דע את האויב". אולם לא במעט שימש קונטרס זה גם ללימוד הטקטיקה הפרטיזנית ביחידות הפארטיזניות הרוסיות (והיהודיות בתוכן) עצמן. תעודה זו מובאת כאן בשלמותה (תרגם מרוסית ש. מנסקי).

★ **תזכיר על מצבם של היהודים במשטר הפאשיסטי באיטליה**

שהוגש בשעתו למוסדות הציוניים בארץ מובא ומוגש כאן על ידי ד. קארפי.

★ **האלינה היא ילדה יהודיה, שניצלה ממות בניטו ואומצה ע"י משפחה נוצרית.**

למרות יחסם ההוגן של המאמצים, שלא התכוונו כלל להשפיע על הילדה בכיוון התנצרותה, מתפתחת בילדה זו — כבעשרות רבות בעלות גורל דומה — שגאה עיוורת לעמה, הנמשכת עוד זמן רב לאחר השחרור. יהודה בארא, אנב סוקרו מכתב של ילדה זו, עומד על המניעים להתנכרות זו, אופייניים לא לילד אחד מהניצולים.

★ **הרמאן קרוק סופר ועתונאי בשעתו בוארשה. הגיע עם זרם הפליטים ליוילנה.**

עד יומו האחרון, במחנה לאגדי (אסטוניה) שבו הוצא להורג ע"י הנאצים, יום לפני השחרור, היה רושם יום יום את המתרחש סביבו. כן גבה עדויות על גורלם של יחידים, קהילות וחטיבות חברתיות בשנות האימים. כל זה מרוכז עתה בארכיון „מורשת“ וצורר גדול מעזבון זה מתפרסם כאן לראשונה בתרגום עברי.

★ **טוצ'ין, עיירה קטנה בצפונה של פולין, שתתה את מלוא קובעת היגונים,**

כאחיותיה. אולם כאן גילו היהודים התנגדות מיוחדת במינה וערב האקציה הסופית, שילחו אש בבתיהם כמו ידיהם. בתוך האנדרלמוסיה שקמה, מילט חלק מהם את נפשו ליערות, על מנת להצטרף לפארטיזנים. אולם אחרי תקופה של נדודים ביער, לא היתה להם ברירה, אלא לחזור לעיר החריבה ולהיספות בה. שלום חולבסקי מביא את פרשת העדויות הנוגעת לטוצ'ין ומנסה להוציא מהן את הלקח המתבקש.

★ **החלק העיוני**

מכיל את מחקרו של י. טורי על **אמנציפציה ואסימילציה**, מושגים ותכנים.

★ **כן מכילה החוברת פרק מספרה העתידי להופיע של נסיה רזניק-אורלוביץ.**

המחברת הקימה וניהלה את בתי הילדים של התנועה בפולין שלאחרי החורבן ובספרה היא מספרת פרשיות מחיי חניכיה.

שירו האחרון של המשורר העממי מרדכי גבירטיג, שנכתב בניטו, מובא כאן בפקסימיליה, מתוך אסופת שיריו שבכ"י שברשות „מורשת“ ובתרגום עברי. על שני ספרים השייכים לתולדות יהודי גרמניה כותב א. מעוז.

★ **כל התעודות, המאמרים והשירים, שנכתבו אידיש במקורם, או צרפתית, תורגמו**

לעברית במיוחד לחוברת זו ע"י מרדכי אמיתי.